

Sölvesborgs Kalendern 1992

Smultronstrå/Wild strawberries. Textilkonst 37 × 45 cm.
Bodil M. Lindqvist

Pris 35 kr

Sölvesborgs-Kalendern 1992

– sjätte årgången –

Sölvesborgs-Kalendern utges även i år av Föreningen Yndegården och Sölvesborgs naturskyddsförening. Vi har för året väsentligt förbättrat kalendern med större färgbilder och ett uppslag per månad. Som vanligt innehåller kalendern ett urval bilder från Sölvesborgs kommun och artiklar med anknytning till kommunen och dess historia.

Innehåll:

Januari:

Isläggning i Sölvesborgsviken. Foto: Johan Åström.
Text: **Behövs naturskyddsföreningen?** Av Margrethe Brynolf.

Februari:

Rimfrost vid Lörby mosse. Foto: Jonte Göransson.
Text: **"Gnidelden" i Lörby.** Av Hans Milton.

Mars:

Betesängar vid havet. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Något om hasseln och dess användning.** Av Bengt Nilsson.

April:

Vitsippor i avenbokskog. Foto: Tomas Holmer.
Text: **Dokumentation.** Av Hans-Eric Johansson.

Maj:

Bokskog vid Siesjö. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Lin - det mycket nyttiga - en gammal kulturväxt.** Av Bodil Svärd.

Juni:

Skäggdoppingpar. Foto: Sven Mårtensson.
Text: **Nykomlingar.** Av Göran Svahn.

Juli:

Allmogebåtar vid Hällevik. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Östersjön.** Av Torgny von Wachenfeldt.

Augusti:

Högsommardag vid Krokås. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Krokås.** Av Bengt Lindgren.

September:

Skeppsbrogatan i skymning. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Sölvesborgs porslinsfabrik.** Av Janne Charlesen.

Oktober:

Höstskog. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Sölvesborgs hamn för längesedan.** Av Karl-Ivar Olnäs.

November:

Hamninloppet till Sölvesborg. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Varv i Sölvesborg.** Av Anders Nilsson.

December:

Ysane medeltidskyrka. Foto: Jonte Göransson.
Text: **Kring Ysane kyrka.** Av Sven Svensson.

Försättsbladet visar *Smultronstrå*, textilkonst av Bodil Lindqvist. Foto: Jonte Göransson.

En viss del av årets upplaga sänds som företagsreklam till olika länder, vilket är skälet till att bilderna fått engelsk text.

Ett gott nytt år 1992 tillönskas alla!

JANUARI 1992

Sölvesborgsviken vid Slottet / *Freeze-up in the bay of Sölvesborg, Sweden*

Foto: Johan Åström

Behövs Naturskyddsföreningen?

Av Margrethe Brynolf

"Vad rör det mig att bokskogen dör?"

Bokskogen skjuter nya skott i augusti, trädkronorna blir glesare och glesare för varje år. Boklusen ökar markant här i Sölvesborg (upptäcks lättast genom den vita, kalkaktiga beläggning som blir på bokstammarna), ja...

Vad är det egentligen som håller på att hända och hur berör det oss?

I Sölvesborg kommer 74 % av kväveoxidutsläppen från trafiken (enligt "Miljöförhållandena i Sölvesborgs kommun, 1987"). Dessa kväveoxider bidrar till försurningen av våra marker och till den skogsdöd som alltmer breder ut sig. Att försurningen ökar också här märks bl.a. på att den surhetsberoende trattkantarellen har trängt in i vår bokskog, ett för den mycket onormalt ställe att växa på! Det som händer med kväveoxiderna är att de långsamt oxideras i luften och blir till salpetersyra. När denna regnar ner på marken får den en både gödslande och försurande effekt, med näringsobalans i naturen som följd. Det som då händer med skogen är följande: De första åren ökar tillväxten och kronorna blir större. Samtidigt tar rotsystemen skada, eftersom de inte utvecklas lika snabbt som kronorna.

Våra storsvampar försvinner mer och mer och ersätts av parasiterande svampar. Gasskador (ozon) har börjat uppmärksammas på bokens blad, även här i Sölves-

borg. Motståndskraften mot frost, svampar och insekter minskar successivt. Marken blir surare och surare och aluminium fälls ut i marken.

Markförsurningen innebär till att börja med att tillväxten ökar. Efter något årtionde har denna positiva effekt slagits ut och istället går man långsamt mot sämre och sämre näringstillstånd, vilket påverkar tillväxten negativt. Kväveövergödningen drabbar naturligtvis även Östersjön, sjöar och andra vattendrag genom läckage av kväve från mark och skog.

Det här var bara ett exempel på en av alla de faktorer som påverkar skogen negativt. Vi har också alla tungmetaller, koldioxider, svavelutsläpp m.m.

Trots att man vet detta har man nu påbörjat en motorväg som ska skära av Sölvesborg från dess rekreationsområden och dessutom kommer att påskynda det här beskrivna förloppet av bokskogens död. Vi engagerar oss i de tropiska regnskogarna, diskuterar hur viktiga de är för syretillförseln och det pågår insamlingar för att rädda dem. Men många av våra svenska skogar är också hotade, dels genom stora kalhyggen som hotar grundvattnet och dels genom de monokulturer som man idag håller på att skapa och som utarmar både växter, djur, fåglar, insekter och svampar. Idag är så många som 22 av våra 64 däggdjursarter hotade. Vi borde vara mer rädda om dem eftersom det är mångfalden som på lång sikt gör det möjligt för oss att överle-

va. Det går väldigt snabbt att ställa till skador i naturen, men det tar lång tid att läka de sår vi åstadkommer.

Det är här Naturskyddsföreningen kommer in. Vi vill öka kunskapen om hur samspelet mellan människor och natur hänger ihop och därigenom bidra till insikten om vad vi kan göra för att naturen ska kunna räddas och därmed också vår fortsatta existens. Detta försöker vi göra genom att ha debattkvällar, utflykter till de "pärlor" som fortfarande finns i Sölvesborg samt informera om miljö och miljöproblem inte minst via sändningar i Sölvesborgs närradio.

FEBRUARI 1992

Lörby mosse / Hoarfrost on the marsh, Sölvesborg, Sweden

Foto: Jonte Göransson

"Gnidelden" i Lörby. Av Hans Milton

Boskapsskötseln spelade i äldre tider en mycket betydelsefull roll i lantbrukshållningen både som en egen näringsgren och som förutsättning för åkerbruket. Antalet kreatur per brukningsenhet var ofta stort, men varierade naturligtvis med hänsyn till tillgången på lämplig betesmark.

Betesdriften på såväl in- som utägor var noga reglerad i det gamla bondesamhället. Så heter det t.ex. i den särskilda "byordning", som fastställdes av bymännen i Mjällby år 1771: "Sedan wårhtiden är förbi, må ingen utsläppa, tjudra eller beta hästar eller fåcreatur i byens samfälta wångar och inägor, utan alla blifwa derom först ense."— Motsvarande bestämmelser har säkert funnits i alla andra byar på Listerlandet.

Det kanske största problemet i kreatursskötseln var annars vinterfodringen. Höskörden på bondgårdarna räckte för det mesta inte till för att kunna hålla djuren vid liv utan fick kompletteras med en omfattande lövtäkt samt insamling av mossa, ljung och dylikt. Trots att djurstocken kraftigt reducerades vid höstslakten, kom ändå den boskap, som blev kvar i stallen över vintern, att mer eller mindre svältfödas.

Även om svältfödningen i sig utgjorde ett ständigt bekymmer inom boskapsskötseln, kom de upprepade stora kreatursfarsoterna att bli ett ännu värre plågoris för allmogen. Särskilt svårt härjade dessa boskapspester under 1700-talet. Från Centralasien spred sig den farliga och smittosamma sjukkan vid århundradets början till Västeuropa. Knappast något land skonades.

Med "djurläkekonsten" var det under de stora boskapsfarsoternas tid mycket dåligt beställt. Ett ordnat veterinärväsen saknades så gott som fullständigt. De tre-

vande försök till en mera tillfredsställande ordning, som trots allt prövades, bemöttes med skepsis och ibland öppen fiendlighet av bondebefolkningen.

Den kreatursbot, vilket i stället florerade desto ymnigare, var oftast både primitiv och verkningslös. Någon effektiv läkemetod vid sidan av det rena kvacksalveriet kände bönderna i regel inte till.

Till de få, som framgångsrikt lyckades med en egen huskur, hörde klockaren Claes Christian Kemner i Mjällby. På denna ort hade fäsjukan börjat visa sig i december 1763 "med mycken häftighet oactad alla använde botemedel". Enligt en samtida anteckning av kontraktsprosten Jöns Brock i Bräkne-Hoby var klockaren den ende i byn, som förstått att rädda sina djur. "Kamfert och brennevin", skriver prostens, "blandar han tillhoppa, doppar der uti en fjäder och stryker der med creaturen in i näsbåren hvarje morgon och afton".

Det är begripligt, att allmogen i sin nöd också utnyttjade otillåtna behandlingsmetoder för att bemästra boskapspesten. Från Lister är i häradsingets domböcker omtalade några sådana fall från tiden 1718-20. De belyser inte bara äldre folkliga föreställningar om kreatursbot utan även när och hur dessa föreställningar kunde vandra från en landsdel till en annan.

Till vintertinget i Norge år 1719 hade till exempel samtliga åbor i Lörby blivit kallade. Mot dem riktades allvarliga beskyllningar för vidskepelse i samband med en grasserande kreatursjukdom. För att bota sin plågade boskap, påstods det, skulle således byborna först ha släckt eldarna i alla gårdar och sedan antänt en stor gnisteld, över vilken boskapen i byn blivit driven.

Lörbybönderna, som mangrant infunnit sig på tingsplatsen, tillstod genast och utan omsvep, att de hade utsläckt elden "var och en i sin stad". På ett bord i gårdskvinnan Ingas stuga hade därefter lagts ett stycke boktimmer, vilket gnidits mot ett annat trästycke "till dess där kom eld uti". I syfte att driva fäsjukan ut ur Lörby hade de med denna "gnideld" tänt en gemensam eld mitt ute på bygatan och drivit sin boskap däröver, "När detta var beställt, tog envar av samma eld och upptände i sina eldstäder".

Denna tro på eldens övernaturliga kraft hade ingivits byborna av en salpetersjudare från Halland vid namn Sven, vilken ihärdigt försäkrat dem, att en sådan behandling skulle vara till de sjuka kreaturens allra bästa.

Bymännen fann emellertid nu anledning att helt ifrågasätta den rekommenderade läkemetodens effektivitet. De hade, som domboken uttrycker saken, "högbeklagligen måst erfara", att salpetersjudarens recept egentligen inte åstadkommit någonting. Boskapen hade tvärtemot blivit ännu klenare och så småningom dött. Samtidigt bedyrade alla med en mun, att de absolut inte handlat i någon ond avsikt utan bara vilseförts av löftet om "en särdeles bot" för sina sjuka djur.

Kyrkoherden i Mjällby socken Jacob Qviding gav de ångerköpta Lörbyborna sitt stöd och vitsordade, att "något oanständigt aldrig försports om dem". Prästens ord vägde tungt. Förutom ett varningsord till bönderna om att "taga sig wähl till wara för allehanda fördömeliga konstners brukande" lät sig tingsrätten i övrigt åtnöja.

MARS 1992

Betesängar vid havet / Pastures by the sea, Sölvesborg, Sweden

Foto: Jonte Göransson

Något om hasseln och dess användning

Av Bengt Nilsson

Björken, aspen, sälgan, hasseln, alen, eken och boken utgör de viktigaste inslagen i våra lövskogar. Alla är hängeväxter, som tidigare sammanfördes till en enda familj men numera är uppdelade på flera. Hasseln heter *Corylus avellana*. Släktnamnet *corylus* är det gamla latinska namnet för hassel. Artnamnet *avellana* kommer av ett latinskt namn för hasselnöten, *nux avellana*, nöten från Avella, en italiensk by berömd för sin fruktodling.

Hasseln invandrade senare än aspen och björken och den var en tid mycket mera utbredd än nu i vårt land. Det är en 2-5 m hög buske. De äldre grenarna har en blank och skinande rödbrun bark, de yngre är tätt håriga. Bladen är breda, nästan runda med hjärtlik bas och dubbelt tandad kant. Blomningen äger rum långt före lövsprickningen. Blommorna är enkönade, men såväl hon- som hanblommor förekommer på samma buske. Det är hanblommorna som bildar hängen. De är färdigbildade redan på hösten. Honhängena är korta och fåblommiga och sitter under blomningen inneslutna i en knopp så att endast märkena sticker ut som en liten röd borste. Pollineringen sker med vinden och när det gula hasselpollenet strövs över de nakna grenarna är det ett säkert värtecken. Frukterna är helt omgivna av ett flikigt svepe. På hösten när de mognat faller de ut ur svepet och sprids genom däggdjur (möss och ekorrar) eller fåglar, som samlar nöterna och tappar dem under transporten eller gräver ned dem och glömmer dem. Hasseln växer i skogsbryn men

också ofta i rätt stark skugga under träd. Hugger man ner hasselbuskarna, skjuter långa, sega, färska grenar upp. Konkurrenten mellan hasselbuskens grenskott åstadkommer att dessa vill skjuta i höjden snabbast möjligt, vilket i sin tur medför att de blir raka, smala och smidiga samt gleskvistade. Hasselkäppar har föjaktligen varit ett idealiskt material för tillverkning av metspö, spatserkäppar, taktpinnar o.dyl. Löven äts begärligt av åtskilliga djur, tama såväl som vilda. Där hasseln förekommer rikligt brukar jordmånen vara mycket god. Som få träd har nämligen hasseln förmåga att förbättra jordmånen, ty när dess löv förmultnar bildas en god lätt svartmylla.

Hasselns hanhänge är nyttiga till varjehanda. "Mot löst liv hos kor gives ett par händer fulla därav". Hängena berömmes också som en förträffligt medel för får. Dessa får ofta i våt väderlek och på sumpigt bete en dödande sjukdom, kallad röta.

Hasselns ved har fordom i stor utsträckning begagnats till framställning av träkol. Detta träkol har dels gått till masugnar, dels till krutkvarnar (träkol var den ingrediens i det gamla svartkrutet som givit krutet dess namn). Dessutom har det naturligtvis haft en del andra nyttiga användningar, t.ex. till rening av brännvin och komprimering av koltabletter att användas vid förgiftningar, tarmkatarrer och gaser i magen. Ritkol framställdes på så sätt att smala hasselgrenar stoppades in i gamla bösspipor som tilltäpptes väl och placerades på glöd.

Det värdefullaste på hasseln är och förblir naturligtvis nöterna. Tidigt höll man sig här i Norden

med nötgårdar. Nötfrukten består av ett hårt skal, som bildats av tre sammanvuxna svepeblad. I skalet befinner sig fröet eller kärnan, som utvecklats av två hårtblad. Fröet utmärks främst för sin rikedom på en fet olja, hela 60 %. Vid pressning avrinner denna olja, som till färgen är ljusbrun. Den finner eller har funnit användning som matolja, lysolja och maskinolja. En del har gått till beredning av kosmetik, annat till såpsjuderier. Genom att hasselnötsoljan är torkande kan den även användas i oljefärger.

Retzius (1806) sade bl.a. följande: "Hasselnötters allmänna bruk är nog bekant, ävensom att de sällan eller aldrig får tid att mogna förrän de avrives. Tillförne var Ölands och Ålands nötter i synnerligt värde därför att de skakades av buskarna och således fick sin fulla mognad, men numera har man lika bråttom på dessa ställen. Väl mogna friska hasselnötter står inte söta mandlar efter i smak och kan lika väl som dessa nyttjas till bakverk och till mandelmjolk, men är oljerikare. Genom pressning får man hälften så mycket olja som kärnorna väger. Kakorna som blir kvar efter pressningen är för fattigt folk vida sundare och smakligare till bröd än många andra ämnen som därtill användes. Nötoljan kan förvaras länge om den hålles i goda stenkärl som täppas till väl och placeras på kallt ställe".

Om nötskalen försiktigt förkolas erhålls ett intensivt svart pulver som tidigare använts som målar-svärta.

Här bör tilläggas att den som är allergisk mot hasselpollen absolut bör avhålla sig från hasselnötter och hasselnötsolja i alla dess former.

APRIL 1992

Avenbokskog vid Stiby i vårens tid / *Wood anemones among the hornbeams, Sölvesborg, Sweden*

Foto: Tomas Holmer

Dokumentation. Av Hans-Eric Johansson

Sedan slutet av 50-talet har jag haft förmånen att med filmkamerans hjälp få dokumentera händelser och personer i Sölvesborgs kommun. Ur mängden av upplevelser återger jag ett par, som särskilt stannat i minnet.

För konstnären Bror Carlström, "Borre", hade man i juli 1976 samlat ihop en stor mängd av Borres alster av karikatyrer, tidningsserier och träfigurer till en förnämlig utställning i Nicolai-gården. Min hustru och jag gjorde ett besök för att föreviga händelsen med filmkamera och bandspelare och träffade då Borre på väg in. Borre stannade i dörröppningen och gjorde en spark i luften med kommentaren: - Mej har dom satt till att sparka in folk, men på hotellet sparkar dom ut folk! I nästa ögonblick så Borre: - Hasse, har du smörjkannan med dej? Borre var törstig men hade lovat att inte smaka starkt under tiden utställningen pågick och det löftet höll han. Vi fortsatte upp i utställningslokalerna, där Borre förevisade sina alster, allt under det att filmkamera och bandspelare gick. Sin vana trogen drog Borre historier som den här: - En dag, när jag gick förbi fattighuset, stod en gubbe vid grinden och när han fick se mej, sprang han in till dom andra och skrek: - Akta er! Här kommer han, som skär gubbar och gummor. Borre var ju som bekant en skicklig träsnidare. 8 dagar senare, söndagen den 18 juli, lämnade Borre detta jordiska.

Den 17 mars 1978 besökte vårt kungapar för första gången Sölvesborg och jag blev anmodad av kommunalborgmästare Lennart Norrman att filma evenemanget. Jag tog tjänstledigt för eftermiddagen och gick ett par timmar före utsatt tid ner till "Balkagården" eller som den då döpts till "Innovagården". Utanför sina domäner stod konstnären Eugen Montelin, för dagen skrudad i svart kostym och med svart rock över armen. Jag hälsade och omtalade min uppgift men avbröts ganska bryskt av orden: - Det är jag, som har bjudit in kungaparet! Här ska inte bli något filmande! Något slokörad drog jag mig undan för att avvakta. I god tid före kungaparets ankomst kom en militär befattningshavare från Karlskrona, Sture Lindberg, samordnare av kungaparets besök på olika platser i länet. Han kände igen mig från ett tidigare filmuppdrag vid SSS:s jubileumsmiddag året innan, och jag berättade om mina problem. - Det ska jag ordna!, sa Lindberg. Två civilklädda poliser hörde samtalet och den ene sa: - Vi ska hålla rent närmast grindarna, så stanna på den här sidan. Kungaparet kom och på några ögonblick fylldes gatan av enligt tidningsuppgifter c:a 3000 personer, som klättrade på murar och tak och trängdes kring den kungliga bilen. Poliserna och jag åkte upp mot muren och kunde inte ta ett enda steg. Kameran klarade jag nätt och jämnt genom att hålla den högt över huvudet. Kungaparet satt

instängt i limousinen, men till slut kunde polismästare Jerker Hansson från Karlshamn nå fram till bildörren och ledsaga kungaparet innanför grindarna. Jag gav tecken åt polismästaren och, under över alla under, han kom och öppnade för mig och jag kunde börja konkurrensen med fotograf och journalister om kungabilder. Efter rundvandringen var en måltid framdukad under valven. Mina arga konkurrenter ville in i lokalen, men Sture Lindberg såg till att jag blev den ende med min filmkamera. Efter en kort presentation sa Lindberg: - Nu får du 20 sekunder med drottning Silvia. Jag tände mina fotolampor och lät kameran gå, ganska nervös till sinnes. Efter kungaparets avfärd stod stadshotellets Stig Nilsson, ansvarig för välfägnaden, utanför i porten och ropade till mig: - Fick du något kaffe, Hans-Eric? På mitt nekande svar bjöd mig Stig in att smaka på läckerheterna. Efter en stund steg konstnären med maka också in för att njuta en kopp kaffe i lugn och ro. Hr konstnären sneglade åt mitt håll, och jag undrade i mitt stilla sinne vad som komma skulle. Då reste sig Montelin och gick bort till ett bord med vackra utställningsföremål i glas, tog en vacker ishink med tillhörande tång, signerad E M -77 och överräckte den med orden. - Passar den? Något omtumlad tackade jag för gåvan. En för mig helt oväntad upplösning på min lilla "Montelinaffär"!

MAJ 1992

Bokskog vid Siesjö / *Beech wood which has just burst into leaf, Sölvesborg, Sweden*

Foto: Jonte Göransson

Lin – det mycket nyttiga – en gammal kulturväxt

Av Bodil Svärd

De första människorna bar kläder i form av hudar och skinn, som säkerligen inte var speciellt smidiga, inte heller så svala och lätta. För mänsklighetens överlevnad och framåtskridande blev därför utnyttjandet av olika växtfibrer betydelsefullt.

Linnet är en av människans allra äldsta kulturväxter, känt och använt sedan stenåldern. Spånadslin, av Carl von Linné kallat *Linum usitatissimum*, det ytterst användbara linet, är en ettårig ört som tros ha uppkommit ur den fleråriga *Linum augustifolium* som växer vild i medelhavsområdet.

Troligen har linhanteringen sitt ursprung i det gamla Egypten, där gravreliefer och andra fynd visar hur linodling och linnettillverkning gick till för ca 5000 år sedan. Man gjorde mumiebindlar, extra finspunnet lin i lindor, vilket talar för hög yrkesskicklighet vid linhanteringen. Även i Norden har man påträffat såväl lin som linredskap i gravar och boplatser från stenåldern och bronsåldern.

Spånadsväxten lin

Hur kom det sig att människan så tidigt uppmärksammade linet? Det troliga är att slumpen och en stor portion tur förde människan till en övermogen, regnvåt, "naturrötad" linplanta med fibrerna synliga. Kunskapstörst och nyfikenhet var pådrivande faktorer i linhanteringsens allra tidigaste barndom. Troligen hade redan de fettrika linfröna observerats av samlare och så uppdagades ännu en nyttighet hos denna växt i och

med att fibrerna och dess möjligheter upptäcktes.

Olja och fibrer

Av lin finns två till sitt användningsområde vitt skilda typer, oljelin och spånadslin. Oljelinet är kortvuxet och med en rikgrenig blomställning med talrika kapslar. Fröna är stora med hög oljehalt. Någon utvinning av fibern hos oljelin förekommer inte. Spånadslinet är högvuxet, dess frö mindre och med lägre oljehalt. Däremot är fibern (tågan) av högre kvalitet.

Linodling

Mot slutet av medeltiden blev husbehovsodlingen av lin allt vanligare bland svensk allmoge. Många skickliga spinnerskor och väverskor erhöll fina utmärkelser. Linhanteringen innebar ett oerhört arbete, men underlättades av att man samlades och arbetade i grupp. Mot slutet av 1800-talet avtog linodlingen då billigt lin importerades och den fabriksstillverkade bomullen gjorde sitt intåg.

Från 1960-talet har man alltmer återupptagit linodlingen i liten skala. Intresset för hembygdsföreningarnas lindagar och spånadskurser har ökat från 1970-talet och många lockas att prova linodling. Linodlarförteckningar och linkollektiv har kommit igång.

Förr sädde man på bestämda dagar efter skrock och gamla tecken. Helst skulle det vara sådd på dagar med långa namn, såsom Vilhelmina, för då blev linet långt. Den som sädde bar vita kläder och gick barfota. Då blev

linet vitt och glänsande. När linsådden var klar lästes en dikt. Därefter vände man sig åt öster och sade: "Vår sol är den kraft som ger åt marken saft". Sedan vände man sig åt väster, bugade och sade: "Odin, Tor och Freja ska komma nu med regnen".

Två månader efter såddan kan man njuta av den *blommande linlyckan*. Under de tidiga morgontimmarna öppnar sig de blå blommorna.

Skörden sker genom *ryckning* av linet. Linet *torkas* i små knippen. Vid *reppningen* frångår frökapslarna. Nästa steg i hanteringen är *rötningen*, dvs. en viss grad av förruttnelse. Landrötning är vanligast. Linet breddas ut på en åker och vänds då och då. När rötningen är klar torkas linet. Sedan är det dags för de olika beredningsmomenten, *bråka*, *skäkta* och *häckla*. Den färdiga linfibern *spinnas* sedan till lingarn.

Är lin framtidens gröda?

Försöksodling pågår i Örebrotrakten och tänkbara användningsområden är bl.a. linoljefärg, emulgeringsmedel i glass och rostskyddsmedel samt nytillverkning av linnekläder, lakan och sockor som anses ha en läkande effekt hos bl.a. långtidssjuka personer. Spännande forskning pågår. Resterna vid pressningen blir näringsrika linfrökakor till husdjuren.

Somliga tror att om vi alla åt varsin matsked linfrö om dagen skulle en hel del av den omställningsareal som hotas av granskog förvandlas till vajande blå linfält.

JUNI 1992

Skäggdoppingpar vid Siesjö / *Great crested grebes*, Sölvesborg, Sweden

Foto: Sven Mårtensson

Nykomlingar. Av Göran Svahn

Den svenska naturen står inför ännu en av de förändringar som beror på oss människor. Vi lever ju i ett kulturlandskap, i århundraden påverkat av odlingsmödor, djurskötsel och skogsbruk. Effekterna av framför allt skogsplantering men även av annorlunda djurhållning och odlingsteknik under de senaste trettio åren har blivit tydliga på så sätt, att en rad fågelarter märkbart minskat i antal. Det gäller bl.a. stare, stenskvätta och storspov, arter som varit knutna till det gamla odlingslandskapet med stenvägar, rösen, betande djur och betade, fuktiga strandängar. Förutsättningarna för dessas och en rad andra arters fortbestånd kommer sannolikt att försämrats än mer framöver p.g.a. de jordbrukspolitiska besluten. Trädorna, som nu i övergångskedet blir allt vanligare, ses av många med oblidliga ögon. De är faktiskt positiva för det vilda på så vis att s.k. åkerogräs som nästan försvunnit här har möjlighet att återhämta sig. Dessutom blir trädorna värdefulla matbord för många frätande fåglar under vintern, t.ex. för den vackra steglitsen.

Självfallet betyder förändringar i kulturlandskapet också att några arter gynnas. Landets fågelfauna har fått en rad nytillskott i takt med tilltagande

förbuskning längs stränder och vattendrag men även som en följd av att sjöarnas vassområden växer, gödda av kväveöverskott från omgivande åkrar. Vid Siesjön har två sådana nykomlingar tillfälligt visat sig. Den ena är pungmesen, en fjortusand liten fågel som bygger ett mycket konstfullt bo av samma typ som de afrikanska vävarfågeln. Ytterst i en tunn björkkvist över vatten knyter pungmesen en ring av segt gräs. Kring ringen konstrueras sedan bopungen som närmast kan liknas vid en ulligtumvante där tummen utgör ingång. Boet kläs med kaveldunets ull och fullbordas först när parbildning skett. Pungmesens häckningsbiologi är komplicerad och har studerats i ett projekt som bedrivits runt Kranjesjön i sydvästra Skåne där arten sedan ca 20 år har sitt kärnområde. Den häckar närmast i Ivösjön och vinner stadig ny terräng varje år.

Skäggmesen är den andra nykomlingen. Ingen svensk fågelart är så fast knuten till vass som denna. Under hela året finner den föda och skydd där. Till Sverige kom den i mitten av sextiotalet och hittade så småningom till Tåkern i Östergötland. Man beräknar att där numera finns runt 20 000 skäggmesar. När hösten kommer blir

det trångt om utrymmet varför mindre flockar i s.k. högflykt ger sig av för att söka nya vassar.

Vintern 90/91 dök det upp skäggmesar på många platser i vår närhet. I Sölvesborgsviken fanns ca 15 ex. och många av oss som åkte skridskor på Siesjön kunde glädjas åt en liten flock som for runt i vassarna. Skäggmesen har ett karaktäristiskt kontaktläte, närmast "ptjing". Hör du detta eller finner en begagnad ullvante längs Siesjöns stränder är du välkommen att höra av dig!

JULI 1992

Blekingeekor vid Hällevik / *Traditional local boats, Sölvesborg, Sweden*

Foto: Jonte Göransson

Östersjön. Av Torgny von Wachenfeldt

Östersjön har under de senaste åren varit i blickpunkten för allmänhetens intresse, främst beroende på den allt mera tilltagande föroreningsituationen.

Östersjön är ett av världens yngsta hav, knappt 12 000 år gammalt, och har under denna tid genomgått flera dramatiska förändringar, den senaste så sent som för ca 4-5000 år sedan. Även under historisk tid har förändringar skett. Det anses t.ex. att perioder med syrgasbrist och sva-velvätebildning har förekommit bl.a. under 1600-talet.

Ett av de fenomen som gör Östersjön unik är salthaltsförhållandena. Vid Strömstad i Bohuslän ligger salthalten i ytvattnet på ca 25 ‰ och i bottenvattnet på ca 30-31 ‰. Salthalten sjunker sakta längs västkusten för att vid Falsterbo ha sjunkit till 7-8 ‰. Västerhavet karakteriseras av stora växlingar i salthalten, dels från dag till dag, dels från årstid till årstid. Det förekommer även långsiktiga förändringar med en period på 5-10 år.

I Östersjön sjunker salthalten från 7-8 ‰ vid Falsterbo till ca 5 ‰ i Stockholmstrakten och 2-3 ‰ i nordliga delen av Bottenviken. Den låga salthalten i Östersjön gör att antalet arter av såväl djur som växter är betydligt lägre än i Västerhavet. De är också betydligt mindre i storlek. Detta innebär att ekosystemen i Östersjön är mindre komplicerade än vad de är i världshaven. Trots detta

är både art- och individrikedomen stor. Som ett exempel kan nämnas att på en kvadratmeter bottenyta i Blekinge kan man finna totalt 450-500 olika arter av djur och växter. Antalet individer kan uppgå till mer än 4 miljoner, och räknar man även med bakterier och de små algerna, som sitter på sandkorn, stiger siffran till ca 15 miljarder individer.

I de översta 100 metrarna av Östersjön är salthalten stabil, dvs skillnaden mellan salthalten i ytan och på ca 100 m djup är mycket liten och årstidsvariationerna är obetydliga. På 100 m djup ökar salthalten plötsligt. Gränsen mellan ytvattnet och det saltare bottenvattnet kallas för salthaltssprångskiktet. Under språngskiktet kan salthalten variera mellan 9-14 ‰. Salthalten över språngskiktet förändras mycket lite, medan salthalten under språngskiktet visar större variationer, beroende på mängden och salthalten på det vatten som med ojämna mellanrum, via Stora Bält och delvis Öresund, kommer in till Östersjöns djupare partier. Just nu är salthalten i bottenvattnet sjunkande. Detta fenomen är inte heller något nytt i Östersjöns historia. Salthalten i t.ex. Gotlandsdjupet är nu av ungefär samma storlek som i början av 1900-talet och 1930-talet. Från denna tid steg salthalten sakta fram till 1970, då den åter började att långsamt sjunka.

Salthaltsinbrott från Västerhavet inträffar med ojämna mellanrum.

Under 1900-talet har ca 105 saltvattensinbrott registrerats. Varje sådant har en volym av ca 200-300 km³. Det som vi just nu observerar är det längsta intervallet mellan två "inbrott", det senaste inträffade i mitten av 1970-talet. Under våren 1991 har dock mindre mängder av saltvatten trängt in i Bornholmsdjupet. Även under åren 1946-51 och 1969-73 var det långt mellan saltvatteninbrotten.

Kombinationen mellan tilltagande syrgasbrist och avtagande salthalt i bottenvattnet har troligen påverkat torskens reproduktionsområden i negativ riktning.

1965 uppgick den samlade torskfångsten till ca 147 000 ton. Fram till 1985 ökade fångsterna kraftigt och passerade då 440 000 ton/år. Sedan dess har fångsterna snabbt minskat och var 1990 obetydligt högre än 1965 års värde, ca 170 000 ton/år.

AUGUSTI 1992

Högsommar vid Krokås / *The sea and the shore on a real summer's day, Sölvesborg, Sweden*

Foto: Jonte Göransson

Krokås. Av Bengt Lindgren

Krokås, ett av de många vackra fiskelägena på Lister, är beläget på den östra sidan av den krokiga åsen som har gett samhället dess namn. Byn är inte så gammal, den fick sin första bofasta befolkning så sent som för ungefär 200 år sedan då de flesta fiskelägena på Listerhalvön grundades.

Den stora befolkningstillväxten och skiftesverksamheten vid den tiden ledde till stora förändringar för bondesamhällena. Byarna låg då en bit från kusten och på grund av de lättbrukade jordarna hade inte fisket någon större betydelse för bönderna. Det fanns emellertid fasta fisken, främst s.k. ålagårdar, som hörde till gårdarna. Under den varma årstiden skickade bönderna ut fiskardrängar som skötte fisket åt dem. De byggde sommarvisten där de kunde bo under säsongen, men under resten av året hade de andra sysslor att sköta i byn.

När byarna sprängdes under skiftena fanns inte längre plats för alla på gårdarna och det enda ställe dit dessa drängar kunde flytta var till kusten där de fick försöka få sin utkomst. Krokås var en del av Mjällbys utmarker, liksom varje fiskeläge var utmärkt till någon av bondbyarna. De som flyttade ut fick arrendera en bit jord på ungefär ett halvt tunnland där de kunde odla lite potatis och grönsaker för hushållet. Arrendet betalades med insaltad ål, sill och torsk.

Eftersom alla skulle ha tomt ner till sjön kom fiskelägena att få ett typiskt utseende. Tomterna blev långa och smala. Vid stranden hade varje familj en kås där man

landade in fångst och i anslutning till den fanns en "garnhave" där man torkade näten. Husen byggdes parallellt med stranden och brygghuset placerades vinkelrätt mot bostadshuset på den norra sidan för att skydda mot vinterns stormar som oftast blåste från nordost.

Även om de flesta invånarna inte längre ägnar sig åt fiske som yrke, är Krokås fortfarande ett aktivt fiskesamhälle där den naturliga samlingspunkten är hamnen. Den började byggas vid sekelskiftet. Under vintern drog fiskarna ut stora stenar på isen och när våren kom sjönk de ned där man ville ha dem. Efter ett par vintrar hade man byggt piren klar. Alla fiskare var skyldiga att delta i arbetet och den som uteblev fick böta en "tolvskilling" för varje dag han inte deltog. Vågbrytaren var viktig för att kunna skydda vrakerna under stormarna som annars kunde gå hårt åt båtarna. Krokås hamn har alltid ägts av samhället, och är idag en av de mycket få privata fiskehamnarna i landet. Den har byggts ut och förbättrats under åren. 1952 byggde man den "nya" hamnen och ytterhamnen som gjordes i ordning för fritidsbåtar blev färdig för bara något år sedan.

Fisket har haft sina uppgångar och nedgångar genom åren, och det har varit svårt att hitta alternativa sysselsättningar när inte fisket slagit så väl ut. Alternativet var ofta att emigrera till Amerika. För fiskarna var också sjömansyrket möjligt eller att ta arbete i stenindustrin som fanns i Spraglehall under första delen av

seklet. Där tillverkades gatsten och pällare som exporterades till Tyskland. Pällarna kan man fortfarande se om man besöker hamnen i Hamburg. Efter kriget kom ytterligare en näring som fick mycket stor betydelse, nämligen minknäringen som under ett par årtionden försörjde Krokås halva befolkning. Från att ha varit ett trettiotal farmer under 60-talet finns idag bara en kvar.

Kommer då Krokås att kunna finnas kvar som ett levande fiskeläge i framtiden? När man ser hur fisket hotas genom den miljöförstöring som vi utsätter Östersjön för, kan man ibland känna sig pessimistisk. Enda möjligheten för oss är att hjälpas åt att förbättra miljön – att kräva att åtgärder sätts in runt hela Östersjön för att rädda fisket för framtiden och därmed också bevara ett väsentligt kulturarv och en viktig näring.

SEPTEMBER 1992

Skeppsbrogatan / Twilight, Sölvesborg, Sweden

Foto: Jonte Göransson

Sölvvitsborgs Porcellains Bruk – en unik satsning av Gabriel Sparre

Av Janne Charlesen

När friherre Gabriel Sparre år 1771 inköpte handelsmannen Nils Möllers hus och hageplats på tomt nr 30 vid Strandgatan i Sölvesborg var staden en liten och obetydlig plats med bara några hundra invånare.

Stadens invånare försörjde sig framför allt på fiske och jordbruk medan näringar som handel och hantverk bedrevs i ringa omfattning. Säkert var det därför många som förvånades över Gabriel Sparres planer på att anlägga en porslinsfabrik på sin ägandes tomt vid Strandgatan.

Beteckningen porslinsfabrik är i det här sammanhanget något missvisande eftersom det aldrig tillverkades några porslinspjäser vid fabriken. Den processen klarade man inte av utan man fick nöja sig med att framställa fajanser av olika slag.

Berörda myndigheter fick 1772 Gabriel Sparres ansökan om att få starta en fabrik "till allehanda slags oäkta Porcellainers och fajanse arbetens förärdigande". Sedan bl.a. stadens borgerskap och landshövdingen yttrat sig i frågan fick Sparre den 28 april 1773 sitt begärda tillstånd. Intressant i sammanhanget är att när myndigheterna beviljade tillståndet var arbetet vid bruket i full

gång och redan den 16 april 1773 tillverkades och brändes de första fajanserna. Bevis för detta finns på den fajansskärva som påträffades vid grundgrävningar i kvarteret Duvan. På denna skärva finns nämligen bevarat brukets vanliga signering S.B. samt datering 16-4-73.

Fajansfabriken i Sölvesborg drogs med ekonomiska problem nästan från starten och som mest var fem-sex arbetare, plus några bruksdrängar verksamma samtidigt. Alla specialarbetare fick Gabriel Sparre hämta från andra håll i landet. Brukets ledare och konstnärliga stöttepelare från starten 1773 till nedläggelsen i slutet av 1790-talet var Petter Åkermarck, tidigare verksam vid bl.a. Marieberg till vars bästa fajansmålare han räknas.

Andra kända namn var ritare Anders Halldin, drejare Elias Lundberg och Johan Falckström, brännare Johan Sjöberg, formare Eric Swanholm samt möjligen också modellör H G Gierner, eller Hierner, som han också kallas. I maj månad 1782 sålde Gabriel Sparre sitt fajansbruk till sin dotter Ulrika och hennes make, greve Carl Axel Wachtmeister. År 1792 var det ånyo ägarbyte då fabriken övertogs av Jean Fredrik von Zeipel, tidigare delägare i

Vänge Gustafsbergs fajansfabrik.

Försöken att göra brukets produktion lönsam misslyckades dock och med Zeipel upphör all produktion vid bruket.

Spåren efter denna intressanta period i staden Sölvesborgs industriella utveckling återfinns idag på våra muséer där Sölvesborgstillverkade fajanspjäser utgör praktnummer i samlingarna.

OKTOBER 1992

"Ekabacken", Valje / *Forest in the autumn*, Sölvesborg, Sweden

Foto: Jonte Göransson

Sölvesborgs hamn för längesedan

Av Karl-Ivar Olnäs

En ny epok i hamnens historia började 1964 efter invigning av en ny ytterhamn och förbättringar i den inre. Man kan säga, att Sölvesborg blev något av en storhamn och sedan dess har ytterligare förbättringar gjorts.

Hur såg det ut förr, då vi bara hade den gamla inre hamnen att bjuda på? Tanken går till 20-talet, då man var pojke och blev yngling och ofta tittade på båtar. Hamnen hade under hand muddrats och kajer förbättrats. Det var en sjudande verksamhet där nere, rederier tillkom och Sölvesborg var på toppen när det gäller småtonnage. Framförallt styckegods kom till och åkte från staden genom reguljär trafik från Stockholm och Göteborg via Malmö. De små ångarna från Sveabolaget, Stockholm och rederi Fallenius, Göteborg fungerade som dagens långtradare.

Godset lades in i plåtskjul, där stadens handlare och rörelseidkare fick hämta sina beställda varor. På kajen staplades gods, som skulle skeppas ut, även till utlandet. Det var lådor från Glasbruket, läder i stora rullar från Läderfabriken, behandlad sten från Granitbolaget och säckar med potatismjöl från olika fabriker i orten.

Andra större båtar, t.ex. rederi Falkviks "Pelle", kom med kol och koks till industrier och kolhandlare. Dessutom många laster till Iföverken i Bromölla för framtställning av cement och porslin,

som senare skickades ut. Tyska skutor med lera var en vanlig syn. Sten kom från Gylsboda per järnväg till stenkranen i hamnen och fraktades på köl till bl.a. Tyskland. En ångare hette "Gylsboda" och gick bara med sten.

En något från lukt kändes när man lossade hudar från skutor, trots att de låg i mängder av salt. De skulle till Läderfabrikens garveri och transporterades med fabriken egna hästfordon.

En fin stam av stuvare fick träda fram och jobba hårt. Kol och koks körrades fram till stora högar i land, som lager för framtida bruk. Högt över marken fick man ta sig fram på plankor. Ett hårt jobb, som knäckte ryggar. Till slut fick man en kran med tillnamnet "Brödtjuven". Det blev många byten av kranar under årens lopp.

Ett 20-tal ordinarie hamnarbeta-re blev profiler i staden och tanken går tacksamt till dessa idoga män med sin mäktige bas. De älskade sin bod, där de samlades i väntan på order. Man drack sitt kaffe till smörgåsar och drog sina historier. Extra jobbare fick sitta i ett hörn och vänta på sin tur. Kortleken åkte då ofta fram.

Hamnkontoret i en röd länga med vita knutar och den ståtliga Tullkammaren låg nära varandra. Vidare fanns Importbolaget med B Österbergs skeppsmäkleri nära kaj. Bakom Tullkammaren i en liten park låg Badhuset. Senare kom lagerhuset att ligga där för böndernas räkning. Intilliggande

järnvägsstation hyste i sin andra våning Sölvesborgs Skeppsmäkleri med fin överblick över hamnens verksamhet. Hamnens egen serviceman Knut Aronsson bodde helt nära och i hans hus fanns skriv- och läsrum för sjömän.

Vid Trädgårdsgatan med sin esplanad längs järnvägslinjen mot Karlshamn fanns en skeppshandel till stor nytta för våra sjömän. Den lever fortfarande kvar i Seth Borgs regi. I gatan fanns ytterligare en mäklare Hansson men först och främst ett café, där man även kunde få en bit mat.

En äldre ölstuga flyttades något längre ner och utvidgades. En samlingsplats inte bara för sjömän utan för alla, som under vissa former älskar en öl. Ju saltare korven var, ju mer öl drack man.

Erik hette Sölvesborgs egen bogserare och isbrytare. Ångslupen Thor förde passagerare till bl.a. Västra Näs och Tredenberg. I hamnen kunde det ligga ett 25-tal båtar samtidigt och det var en intensiv verksamhet vid kajerna. Idag är de ofta tomma, men när sillen går till på våren, lever hamnen upp på nytt som förr en gång.

NOVEMBER 1992

Hamninloppet till Sölvesborg / *The sea-approach to Sölvesborg, Sweden*

Foto: Jonte Göransson

Varv i Sölvesborg. Av Anders Nilsson

Om det före 1800-talet fanns något varv i Sölvesborg är inte klarlagt. Det första kända försöket att starta en varvsrörelse daterar sig till mars månad 1801, då handlar J A Carlslund fick privilegietum att anlägga ett skeppsvarv.

År 1803 överläts rörelsen till handlar Nils Holm. Men 1804 anförde staden Karlshamn besvär mot det nyanlagda varvet och Kungl Majt beslöt att indraga tillståndet för varvsrörelsen.

Efter 1850-talet fick sjöfarten i allmänhet och skeppsbyggeriet i synnerhet ett kraftigt uppsving i vårt land. På många mindre orter i Blekinge växte varvsverksamhet upp. Men inte förrän i början av 1870-talet kan man notera ett större fartygsbygge i Sölvesborg. Det var skeppsbyggmästare E Wirén, som på beställning av handlar J F Liljedahl byggde ett barkskepp på Läderfabrikens gård och som vid leveransen 1874 erhöll namnet Hilda.

Det dröjde ända till 1891 innan en ny varvsverksamhet kom igång. Denna nya anläggning skulle komma att bli en av stadens största och mest betydande industrier under en följd av år. Grundare var de två företagsamma sjökaptenerna Otto Banck, Helsingborg och Johan Ingemansson, Mörrum, vilka lät inregistrera sitt företag Handelsbolaget Sölvesborgs Skeppsvarf. Varvet kom i första hand att ägna sig åt ombyggnad av havererade fartyg, som sedan införlivades i Bancks och Ingemanssons egen flotta –

de blev specialister på att utöka sin flotta på detta sätt. En del fartyg fick även sluta sina dagar i Sölvesborg genom att de höggs upp vid varvet och allt som gick att använda sattes in i de reparerade fartygen.

När första världskriget bröt ut 1914, hade Banck och Ingemansson en flotta på 26 ångfartyg, vilket innebar att det var landets fjärde rederi i storleksordning och staden Sölvesborg placerade sig på åttonde plats i riket. Efter hand som kriget skördade sina offer, steg efterfrågan och priserna på fartyg brant. Därför var tiden inne att avyttra flottan. Sålunda övergick rörelsen år 1918 till ett nytt konsortium med främst sölvesborgare som ägare. Namnet ändrades till Sölvesborgs Varv och Rederi AB. Till chef utsågs Thure Carlsson. Man beslöt att omedelbart modernisera anläggningen.

Depressionen under 20-talet och början av 30-talet blev mycket kännbar för varvet och man fick ta de nybyggnadskontrakt man kunde. Därefter började en viss återhämtning. Efter några udda fartygsbyggen byggdes en serie tremastade stålkonstruktionskonare.

I början av andra världskriget erhöll varvet order från tyska rederier, men exportlicensen drogs in och fartygen såldes med god förtjänst till Venezuela efter kriget.

Svenska marinen hade under kriget beställt ett par mindre fartyg. När kriget närmade sig sitt slut,

var många rederier i stort behov av att förnya och utöka sina flottor. För att möta efterfrågan moderniserades varvet och torrdockan förlängdes. Både utländska och svenska rederier beställde fartyg.

I början av 1950-talet introducerades de moderna kustfartygen. Sölvesborgs varv låg långt framme och totalt kom runt 20 styckena att levereras under åren 1955 - 1966. 1960-talet innebar stora variationer i byggandet och en del för varvet helt nya fartygstyper introducerades.

I början av 1970-talet bildades AB Nya Sölvesborgs Varv, som sedermera ändrades till Götaverken Sölvesborg. I samband med detta byggdes varvet om till en modern varvsanläggning och produktionen ändrades till sektionstillverkning åt det stora Arendalsvarvet med en del fartyg levererade under perioden. År 1976 överläts varvet åt Svenska Varv AB och verksamheten minskades, men en serie torrlastfartyg byggdes.

Under 1979 blev varvet dotterbolag till Karlskronavarvet och ett COB fartyg påbörjades. I och med leveransen av "SARA COB", som fartyget döptes till i september 1980, gick skeppsbyggeriet i graven. I februari 1981 kom den sista spiken i kistan: Varvet skulle helt läggas ner.

DECEMBER 1992

Ysane kyrka / *The medieval church of Ysane, Sölvesborg, Sweden*

Foto: Jonte Göransson

Kring Ysane kyrka. Av Sven Svensson

En gång i tiden, på den s.k. "benåldern" slog sig människorna ner här på Lister. Vi har många fynd av benredskap som vittnar om denna tid, då man tillbad och offrade till naturväsen med anknytning till solen, vinden, vattnet, jorden, växtligheten m.m. Namnet Lister förklaras vara "utskjutande landfäste".

Listerhalvön var ett eget land, som införlivades med Blekinge 1570. Sjön Vesan var fordoms stor med sträckning från Sölveviken till Pukaviks allmänning. Utanför Lister utbredde sig Vätland från Åhus till Örkened, runt Helgasjön och längs Mörrumsån ner till havet. Ett folk med kung Inge härskade norr om Elleholm. Listers äldsta sigill är från 1100-talet och består av en krönt kulle med våglinjer under omskriften Liistars Segel.

Vid kristnandet hette kungen Sven Estridsson (1047-1076). Lister hörde till Dalby stift och Eginokristnade Listerfolket på 1070-talet. Var och en som kristnades fick en linsärk. (Brukligt i bygden var annars yllesärkar). Det sägs att med jämna mellanrum fick han kristna om människor och dela ut en ny linsärk.

Vid Ysane kyrkas södra del fanns en offerkälla i Lunden, omtalar redaktören Per Persson. Som offer skulle ett baggelamm nedgrävas för att skydda kyrkan mot ondskefulla väsen. Kyrkorna här på Lister var troligen klenehus, som byggdes av pålar med grenflätning emellan

och tätades med lera. Taken var av rörvass. Invid Ysane sockenkyrka ligger bronsåldershögen "Signills bur" öster om "Hagbards ek" och en stor mängd gravrösen om 5-15 meters omfång med resta stenar och "Lussekälla" som aldrig sinar, säger Per Persson år 1923, och omtalar vidare att här ligger en mycket stor sten som heter "Lussehall" där enligt sägnerna trollen har sin hemvist.

I Gammalstorps kyrka förvaras en träskulptur föreställande Eginok och som tidigare tillhört ett altarskåp i Ysane kyrka. Redan innan kristnandet hade vikingarna en mängd slavar som gav bygden munknamn och införde odlingsteknik och bokkonst. År 1202 kom 16 skepp från Ösel vilka å det gruvligaste härjade Lister; man mördade och plundrade och avbrände kyrkorna och förde med sig kyrkklockorna.

I äldsta tid hade Mjällbys kyrkfolk gått till Ysane kyrka, men när Mjällby byggde ny kyrka lades Ysane som annex till densamma. Den tidigast kända prästlängden börjar med Petrus Allonis år 1310. År 1528 lades Mjällby till S:ta Anna i Åhus.

Efter reformationen blev Ysane annex till Gammalstorp och dess första kände präst hette Bengt Madsen 1565. Byn låg samlad runt kyrkan ända till storskiftet 1797.

Ysanes förkomna dopfont har daterats till 1250-talet. Kyrkan har namn efter S:ta Gertrud, de resandes skyddshelgon. Gertrud grundade år 645 ett nunnekloster i Nivelles och tjänade

där till sin död år 659. Gertrud hade, som man sade, "värskylt hos Gud". Alla utstötta gav hon sitt beskydd: blinda, fattiga, lytta, främlingar och alla som hade det svårt. Hon gav dem behjärtansvärd omsorg ända till slutet och ordnade åt dem en sista vila i vigd jord.

Ysane kyrka har varit vägkyrka i snart 10 år nu. Kyrkan ligger vid E66, 6 kilometer från Sölvesborg. Går man mot kyrkan ser man än idag sotfläckar från värmande eldar i kyrkmuren och ringar för tjudring av hästarna.

Anders Tidström, en resenär som besåg kyrkan 1756, talar om klockstapeln vid nuvarande parkeringen. Den äldsta klockstapeln var belägen utanför den nuvarande kyrkporten, men då en nedfallande kyrkläpp dödade ringaren, revs den. Klockstapeln vid parkeringen var klädd med spån och rödfärgad. Den revs 1861, då klocktornet uppfördes. Koret och långhusets östra del är byggda under 1300-talet. En sida av kyrkans koryttertak är än i dag täckt med 1300-talstegel. Nils Håkanssonskyrkmålningar i koret från 1459 är imponerande och togs fram vid restaureringen 1938. Altarljustakarna skänktes 1656 av Olof Persson och hans hustru Sissel. Altaruppsatsen inköptes 1772 från Bäckaskogs kloster. Den föreställer uppståndelsen och utgör övre delen av den altartavla som finns i Gammalstorps kyrka.